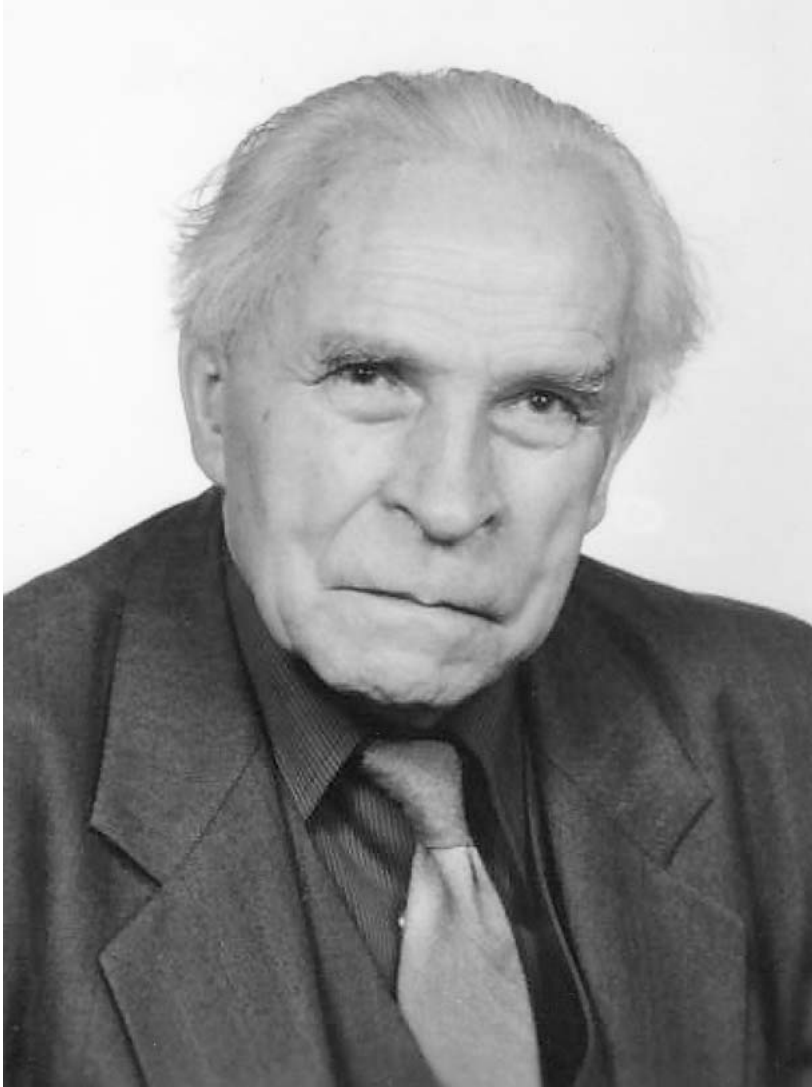

Botanické studie věnované památce Emila Hadače

Botanical studies dedicated to the memory of Emil Hadač

Uspořádali / Edited by
Petr Pyšek & Zdeněk Kaplan

Prof. Emil Hadač (1986)

Emil Hadač (1914–2003) – botanik, ekolog a člověk

Biografická data: Profesor RNDr. Emil Hadač, DrSc., člen korespondent ČSAV, narozen 10. května 1914 v Bohdanči u Pardubic několik měsíců před vypuknutím 1. světové války. Otec František Hadač (1878–1924) byl učitelem na obecných školách ve Volči a Křičeni a na měšťance v Bohdanči. Matka Emilie Antonie, roz. Dobiášová (1878–1957), dcera evangelického faráře a historika Josefa Dobiáše (1831–1908). Bratr Jan Amos (1905–1987), významný východočeský botanik-amatér. Sestry Marta a Milena.

Obecná škola v Bohdanči a Pardubicích (1919–1925), státní reálné gymnázium v Pardubicích (1925–1933). Přírodovědecká fakulta UK v Praze (1933–1938). Významné pobyty na severu Evropy: Island (1936, 1937), Norsko a Svalbard (1939–1941).

Ústav užitě botaniky a technické mikroskopie (1947–1948). Expedice na Island (1948). Ředitel Státního ústavu pro výzkum peloidů ve Františkových Lázních (1948–1953). Pedagogická fakulta UK v Plzni (1952–1959, na plný úvazek od r. 1954); docentem jmenován 1. 1. 1954, profesorem 1963. Bagdád (1959–1961). Botanický ústav ČSAV (1962–1971). Pobyt na Kubě (1967–1968). Ústav krajinné ekologie ČSAV (1971–1972 pověřen vedením, 1972–1977 ředitel, 1977–1981 zaměstnanec, 1981–1989 důchodce-konzultant).

Předseda Ekologické sekce Čs. biologické společnosti (1975–1990). Předseda a místopředseda Čs. bioklimatologické společnosti při ČSAV. Předseda vědecké rady Krkonošského národního parku (1965–1975). Místopředseda Čs. botanické společnosti (1982–1991), čestný člen ČBS (1989). Čestný člen Čs. rašelinářského komitétu (1979). Předseda redakční rady Vesmíru (1971–1981).

První manželka Alena (roz. Chramostová, 1927–1961). Druhá manželka RNDr. Věra Hadačová, CSc. (roz. Pokorná, nar. 1928), děti Alena Kostková roz. Hadačová (nar. 1954), Vladimír (1952) a Emil (1963).

Profesor Hadač zemřel po těžké chorobě 23. 4. 2003. Jeho popel je uložen v kolumbáriu hřbitova v Praze-Opatově.

O profesoru Hadačovi pojednávají následující literární prameny:

- Urban Z. (1974): Prof. RNDr. Emil Hadač, DrSc. – 60 let. – *Preslia* 46: 269–277.
- Urban Z. (1984): Člen korespondent ČSAV Emil Hadač, DrSc. – 70 let. – *Preslia* 56: 281–284.
- Kovář P. (1989): Klíč k rovnováze. – Kruh, Hradec Králové [rozhovor s E. Hadačem na str. 19–35]
- Rambousková H. (1994): K osmdesátinám prof. RNDr. Emila Hadače, DrSc. – *Preslia* 66: 273–277.
- Holub J. (1995): Projev na schůzi ČBS k jubileu prof. E. Hadače dne 2. 5. 1994. – *Zpr. Čes. Bot. Společ.* 30: 175–180.
- Agnew A. D. Q. & Rejmánek M. (2003): Emil Hadač (1914–2003). – *Bull. British Ecol. Soc.* 34/4: 29.
- Kovář P. (2003): Čestný člen naší Společnosti pro krajinnou ekologii prof. Emil Hadač (10. 5. 1914–23. 4. 2003). – *Bull. CZ-IALE, Zpravodaj České společnosti pro krajinnou ekologii* 2003/2: 3.
- Rejmánek M. (2003): Emil Hadač (1914–2003) – in memoriam. – *Botanical Electronic News* 311: 1–3.
- Kovář P. (2003): Ukončená životní pouť prof. Emila Hadače (10. 5. 1914–23. 4. 2003). – *Živa* 51/3: XXIV–XXXV.
- Kovář P. (2003): In memory of Prof. Emil. Hadač (1914–2003). – *IALE Bull.* 21/4: 3.
- Valachovič M. (2003): Spomienky na profesora Emila Hadača (1914–2003). – *Bull. Slov. Bot. Spoločn.* 25: 263–264.
- Sofron J. (2003): Prof. RNDr. Emil Hadač, DrSc. – mrtev. – *Calluna* 8/1: 10.
- Smola J. (2003): Odešel prof. RNDr. Emil Hadač, DrSc. – *Calluna* 8/1: 10–11.

Hadač jako botanik a ekolog

Emila Hadače přivedli k zájmu o přírodu jeho otec a bratr Jan. Nebylo třeba chodit daleko, např. na houby do lesů kolem Bukovky, a jelikož Bohdanečské rybníky byly klasickou ornitologickou lokalitou, znalost ptáků byla samozřejmostí. Emil měl zájem především o ornitologii, archeologii a paleontologii. Později se ale s bratrem dohodli, že se oba pustí do botaniky, protože příslušná literatura byla levnější. Jako na zavalanou tehdy (1928) vyšel klíč od Polívky, Domina a Podpěry. K maturitě Emil předložil „Květenu Nemošické stráně“. Jan začal publikovat ve *Vědě přírodní* v r. 1934 a Emil o rok později (Hadač 1935). Toto jejich společné úsilí v r. 1948 vyvrcholilo knižní publikací „Květena Pardubicka“.

Ačkoliv na Květeně Pardubicka začal pracovat se svým bratrem vlastně již na počátku třicátých let, nebyla to jeho první květena. Tou byla flóra území Sassen Quarter na Svalbardu (Hadač 1944a), podrobný popis rozšíření 124 druhů s poznámkami o jejich biologii a taxonomii. Tato publikace je stále ještě k dostání v prodejně norského Polárního institutu v Longyerbyen. Po Květeně Pardubicka následovaly flóry mnoha dalších území: poloostrov Reykjanes na Islandu (Hadač 1949), Kotlina Siedmich prameňov v Belanských Tatrách (Hadač & Šmarda 1960), Plzeňsko (Hadač et al. 1968), Bukovské vrchy (Hadač et al. 1991), Železné hory (Hadač et al. 1994). Mimo těchto květen zpracoval řadu florul menších území a publikoval mnoho floristických příspěvků z Čech, Slovenska, Norska, Kuby, Kavkazu a Hindúkuše. Tyto příspěvky většinou neobsahují jen výčty zjištěných taxonů, ale také cenné poznámky o fytogeografii a taxonomii, někdy též o cytologii, opylování, rozmnožování atd. Jeho četné publikace z Iráku (spolu s A. D. Q. Agnewem a J. Chrtkem) jsou výborným příkladem.

Na Přírodovědecké fakultě UK v Praze byli Hadačovými učiteli především Karel Domin a Vladimír Krajina. Obou si vážil, a ač byl kritický k některým jejich projevům, do značné míry převzal jejich pracovní styl: kombinace floristiky, taxonomie, fytogeografie, fytoecologie, ekologie, ochrany přírody a touhy pracovat v nových územích. Fytoecologie se stala jeho celoživotní vášní. Poté, co začal studovat proměnlivost *Ranunculus auricomus* a Domin mu řekl, že to má „již vše v rukopisných poznámkách“, vybral si pro svoji disertační práci Island, protože to bylo jedno z mála míst, kde Domin nikdy nepracoval (Hadač 2003a). Na Islandu prožil vegetační sezóny 1936 a 1937. Zpracoval tam rostlinná společenstva poloostrova Reykjanes. Disertační práci obhájil a titul RNDr. získal v r. 1938. Některé výsledky publikoval v téže roce, ale podstatná část musela počkat (Hadač 1949, 1971a,b), protože již od počátku r. 1939 pracoval Hadač v Norsku a v létě téhož roku na Svalbardu (Hadač 1946a).

Byl jedním ze zakladatelů arktické fytoecologie a prvním, kdo importoval curyšsko-montpelliérskou školu do těchto zeměpisných šířek. Do metod této školy zasvětil norského botanika a ekologa Eilifa Dahla (1916–1993). Jejich společná práce, která byla prvním výsledkem této intoxikace (Dahl & Hadač 1941), byla označena za jeden z mezníků v historii fytoecologie: „Their work was probably extremely important in strengthening the unification between the Zürich-Montpellier and Uppsala traditions“ (Shimwell 1972: 61). Hadač (1946b) popsal a do vyšších jednotek zařadil 16 asociací ze Svalbardu a spolu s Dahlem později napsali často citované pojednání o homogenitě rostlinných společenstev (Dahl & Hadač 1949). Dahl věnoval svoji dnes již klasickou monografii o vegetaci pohoří Rondane (Dahl 1956) Emilu Hadačovi: „Til Emil med hjerteling hilsen og takk for at du inforte mig inn i fytosociologi fra Eilif.“¹

V červnu 1941 se Hadač vrátil do Pardubic. Místní gestapo nevědělo o jeho předválečné pražské činnosti (byl ve vedení protinacistické organizace Mírové souručenství mládeže Prahy 14 a ve výboru Společnosti pro pomoc demokratickému Španělsku), a tak zatímco si vydělával na jatkách, v muzeu a na bytovém úřadě, spoluorganizoval činnost Přírodovědeckého klubu v Pardubicích. K jeho členům tehdy náleželi např. hydrobiolog Rudolf Šrámek-Hušek, Milan Hašek (pracoval s Hadačem na chromozomech šťovíků a později jen o vlásek přišel o Nobelovu cenu za své výzkumy v imunologii), jeho pozdější žena a akademička Věra Hašková, Jiřina Veselá-Slavíková (později docentka geobotaniky na

¹ Emilovi se srdečným pozdravem a díky za to, že mne uvedl do rostlinné sociologie, od Eilifa.

PřF UK v Praze), Zdeněk Urban (odborník na rzi a sněti, později profesor na PřF UK v Praze), bakteriolog Oldřich Vejbona, ornitolog František Obhlídal, ale také později lidsky velmi kontroverzní fytogeograf Radovan Hendrych (s Hadačem tehdy napsali článek o východočeských kontryhelích). Byla to slavná doba ve vlastivědném výzkumu; mnoho laiků a mladých lidí bylo strženo touto aktivitou. Lze si představit, že exkurze a přednášky byly něco jako záblesky světla v době temna německé okupace.

Za protektorátu se Hadač seznámil s Jaromírem Klikou. Podnikli řadu exkurzí a publikovali „Přehled rostlinných společenstev střední Evropy“ (Klika & Hadač 1944); o Československu se tehdy psát nesmělo. Řada syntaxonů nově popsaných v této práci je dodnes platná (např. *Juncetea trifidi* Hadač in Klika et Hadač 1944). Po válce byl Hadač nepochybně kvalifikován k tomu, aby se stal učitelem rostlinné ekologie a fytoecologie na Karlově Univerzitě; dvakrát se o to pokusil a dvakrát to nevyšlo. Poprvé v r. 1945 u Krajiny, který tehdy přijal za svého asistenta Slavomila Hejného, podruhé po smrti Jaromíra Kliky (1957). Tehdy se zdála být situace zcela jednoznačná, protože Hadač byl již habilitován na Pedagogické fakultě v Plzni, ale konkurz byl přerušen a místo později dostal Jan Jeník. Co se tehdy přesně stalo, dnes už asi nikdo neví. Jisté ale je, že v této situaci E. Hadačovi jeho členství v KSČ nebylo nic platné; stranická legitimace i za komunismu pomáhala spíše těm, kteří byli ochotni sloužit a neměli svou hlavu.

Vraťme se však k prvním rokům po válce. Zprvu byl Hadač zaměstnán u prof. Kliky v Ústavu užité botaniky a technické mikroskopie při VŠCHT. Tentokrát však jejich spolupráce netrvala dlouho a v r. 1948 byl Hadač přijat do Ústavu pro výzkum peloidů Ministerstva zdravotnictví ve Františkových Lázních. Nejdříve však odjel jako vedoucí s výpravou 16 českých přírodovědců na tři měsíce na Island. Výpravy se tehdy zúčastnili někteří naši přední botanici (Jan Šmarda, Zdeněk Černohorský, Karel Kaňák, Zdeněk Urban), ale také zástupci dalších oborů (např. klimatolog Vladimír Stružka, pedolog Bohumil Válek, ornitolog Zdeněk Kluz, entomologové Jaroslav Slípka, Jaroslav Brčák a Vladimír Landa a hydrobiolog Oldřich Pravda). Také zde byla Milada Součková, kreslířka a mykoložka, a známý filmář V. J. Staněk. Organizačním vedoucím expedice byl František Hořavka, který se zabýval květní ekologií; jeho hlavní zásluha však byla v neúnavném shánění finančních zdrojů, zásob a výzbroje. Byl jedním z Hadačových nejlepších přátel, měl však z koncentračního tábora Sachsenhausen podlomené zdraví a v r. 1955 zemřel. Byla to expedice v historii české biologie zcela unikátní a dosud pravděpodobně nejdůsledněji interdisciplinární. Více se o ní dočteme v populární knize, kterou jí Hadač věnoval (Hadač 1957), a ve vzpomínkách, jež v roce 2003 dokončil (Hadač, v tisku).

Zatímco byl Hadač na Islandu, ředitel Ústavu pro výzkum peloidů uprchl do západními mocnostmi okupované části Německa. Hadačovi bylo po návratu z islandské expedice na-

Saxifraga oppositifolia. Hadač vlastní kresbu svojí oblíbené rostliny používal jako *ex libris*.

bídnuto vedení ústavu, a tak se v září 1948 stal jeho ředitelem. V této funkci setrval až do r. 1953. Přestože toto místo nebylo jeho primární volbou, nové postavení vyústilo v řadu publikací, jejichž vyvrcholením byla monografie „Československé peloidy“ (Hadač et al. 1953). V roce 1952 nastoupil na částečný úvazek na nově vzniklou Pedagogickou fakultu v Plzni a v r. 1954 tam přešel na plný úvazek.

Ještě v rámci práce na peloidech začal Hadač spolupracovat se třemi výjimečnými amatéry: bryologem Vojtěchem Ježkem, mykologem MUDr. Jiřím Kubičkou a lesním inženýrem Přemyslem Březinou. Nejprve spolu pracovali na Třeboňsku, napsali rozsáhlý příspěvek o vegetaci tamějších blat a později začali výzkum v Doline Siedmich prameňov v Belanských Tatrách. Tou dobou už ale Hadač učil na Pedagogické fakultě v Plzni, odkud s sebou na chatu Plesnivec (Protěžka) po šest let pravidelně přiváděl kromě studentů také další botaniky, např. Josefa Smolu a svého staršího bratra Jana. Pracovali zde nejen v létě, ale také v zimě, kdy analyzovali sněhové poměry jednotlivých rostlinných společenstev. Na ploše 1,25 km² zjistili 556 druhů cévnatých rostlin, 18 svazů a 58 asociací. Dolina Siedmich prameňov se stala botanicky nejprozkoumanější dolinou TANAPU. Výsledkem byla první monografie řady Vegetácia ČSSR B (Hadač et al. 1969), další interdisciplinární úspěch Emila Hadače. Výsledky shromážděné v této monografii zůstávají nedocenitelným zdrojem informací pro testování moderních ekologických hypotéz (Safford et al. 2001). Dobrá data nás všechny přežijí. . .

V letech 1959–1961 Hadač přednášel na Bagdádské universitě. Zde navázal další dlouhodobá přátelství, především s Andrewem Agnewem a Richardem Wheeler-Hainesem. S nimi podnikl mnoho exkurzí, včetně Kurdistánu, popsal rostlinná společenstva a do Prahy přivezl přes 6000 herbářových položek cévnatých rostlin a sbírku mechorostů. Obsahuje mnoho nových druhů pro Irák a také řadu nových druhů pro vědu, které Hadač popsal s vydatnou pomocí Jindřicha Chrtka a Miroslava Vondráčka.

Brzy po návratu do Československa začal Hadač pracovat v Botanickém ústavu ČSAV v Průhonicích; fyzicky však sdílel s Jindřichem Houfkem malou pracovnu na Katedře botaniky Přírodovědecké fakulty UK v Praze. To bylo velice šťastné řešení, protože mohl navázat bohatou spoluprací se členy katedry (např. Jindřichem Chrtkem či Jiřím Váňou) a studenty geobotaniky (např. Zuzanou Rozsypalovou, Marcelem Rejmánkem, Tomášem Sýkorou). Současně ovšem také spolupracoval a publikoval se svými kolegy z Průhonic (Zdeněk Kropáč, Bohumil Slavík). V té době znal Hadač temperátní, arktickou, alpinskou

E. Hadač v Orlických horách (1996). Foto J. Kučera.

a pouštní vegetaci. Co ještě chybělo, byly opravdové tropy. A tak využil jednu z mála příležitostí, které tehdy byly, a v r. 1967 odjel se svojí ženou Věrou a čtyřletým synem na Kubu. Jako vždy, i zde byl velice pilný; se svojí ženou studoval osmotické hodnoty kubánských rostlin, popsal společenstvo palem a studovali biologii *Bidens pilosa* (Hadač & Hadačová 1969, 1971, 1974). Na Kubě Hadače zaujaly mangrove, a tak začal přemýšlet, proč jsou v Tichomoří a v Indic-

kém oceánu druhově daleko bohatší než na tropických pobřežích Atlantického oceánu. Z deseti čeledí obsahujících mangrovové druhy je šest čistě asijských, jen jedna výlučně atlantická. Hadač byl asi první, kdo přišel s velice jednoduchým vysvětlením: Atlantický oceán vznikl teprve v ranných třetíhořích, bylo zde tedy méně času na evoluci druhů specializovaných na extrémní prostředí přílivové zóny (Hadač 1976). Toto vysvětlení však není v souladu s pozdějšími paleobotanickými nálezy (Saenger 1998). Evoluce mangrovů zůstává fascinujícím tématem s mnoha nedořešenými otázkami (Ellison et al. 1999, Dodd & Rafii 2002).

Dolina Siedmych prameňov, Belanské Tatry (1956). Foto I. Šupáček.

V r. 1971 se Emil Hadač stal ředitelem nově vzniklého Ústavu krajinné ekologie (ÚKE) ČSAV. Bylo by možno dlouze diskutovat, zda byl tehdy někdo k zastávání této funkce povolanejší, mezi straníky ale rozhodně nikoli. Jak jsme již viděli několikrát, Hadač nikdy neměl k interdisciplinárnímu výzkumu daleko. Je možno namítnout, že jeho přístup k tomuto úkolu na počátku sedmdesátých let se příliš nelišil od toho, co by asi dělal „hurá metodou“ o nějakých dvacet let dříve. Krajinná ekologie byla však v r. 1971 mladá věda a podobné instituce v zahraničí si nepočínaly lépe. Teprve posledních 15 let přineslo dozrávání této disciplíny, a to především díky novým technologiím. Nebyl to tedy jednoduchý úkol; Hadač začínal s mnoha lidmi, které si nevybral: s 35 pracovníky bývalého Ústavu pro tvorbu a ochranu krajiny a 23 pracovníky z Kabinetu teorie architektury a životního prostředí.

Pokud jde o jednotlivé obory, bylo jich zastoupeno více než deset, např. agronomie, architektura, botanika, zoologie, hygiena, právo, sociologie a ekonomie. Pracoviště ústavu byla v Průhonících, na dvou místech v Praze, v Říčanech a v Mostě. Byl to poněkud riskantní experiment, ale založení takového ústavu bylo velice aktuální. Po počátečních problémech byl do značné míry nalezen společný jazyk a ústav začal pracovat (Hadač et al. 1977). Na modelových územích Třeboňska, Broumovska a Mostecka byla demonstrována problematika odlišných krajinných typů, krajinných celků a rozličných hierarchií ekologických faktorů udávajících ráz krajiny. Následovaly praktické návrhy na chráněná území a na hospodaření s krajinou. Slibný vývoj byl však do značné míry přerušen výměnou ředitele a přemístěním ÚKE do Českých Budějovic. Hadačova kniha „Krajina a lidé – úvod do krajinné ekologie“ (Hadač 1982) byla inspirována činností ústavu pod jeho vedením a představuje první pokus o učebnici krajinné ekologie v českém jazyce. A nejen to. Byl to jeden z prvních pokusů o učebnici krajinné ekologie ve světovém měřítku. Následovaly „Ekologické katastrofy“ (1987).

V osmdesátých letech se zabýval květenou, vegetací a ochranou přírody východních Karpat, zejména Bukovských vrchů. Praktickým vyvrcholením této činnosti byla práce o chráněných ekosystémech Karpat (Stojko et al. 1991) a Květena Bukovských vrchů (Hadač et al. 1991).

Co je na Hadačově celoživotní odborné produkci nejcennější? Domníváme se, že to byly květeny mnoha území, dobře popsaná společenstva (popsal přes 90 asociací), fytogeografické studie (např. *Galium silvaticum* vs. *G. schultesii* – Hadač 1969), souborná práce o prameništích (Hadač 1983) a mnoho drobných pozorování jako např. opylování květů mravenci. Některé generalizace byly poplatné své době, např. *in situ* přežití rostlinných druhů v Arktidě v dobách ledových (cf. Brochmann et al. 2003). Vysoce spornou zůstává Hadačova (1963, 1985, 2003a) představa o migraci celých společenstev.

V mnohém však předběhl svoji dobu. V učebnicích rostlinné ekologie byly vždy zdůrazňovány především negativní vztahy mezi rostlinami, konkurence, boj o život: „Unumschränkt herrscht hier der Kampf ums Dasein; er regiert direct oder indirect die meisten Äusserungen des sozialen Lebens der Pflanzen“ (Braun-Blanquet 1964: 7). Ve většině učebnic rostlinné ekologie můžeme najít podobné generalizace. Hadač však vždy věřil, že rostlinná společenstva nejsou formována jen abiotickým prostředím a konkurencí, ale také pozitivními vztahy mezi populacemi, zejména v extrémních podmínkách (Hadač 1944b). Když se nám to snažil v Tatrách vysvětlit, asi jsme mu ani úplně dobře nerozuměli. Význam pozitivních interakcí mezi rostlinnými druhy neboli „facilitation“ byl ekology plně doceněn teprve v posledním desetiletí (Callaway 1995, Choler et al. 2001, Bruno et al. 2003). Hadač pak ještě stačil s tímto vývojem seznámit české čtenáře ve svých posledních populárních článcích (Hadač 2001, 2003b). Pozitivní vztahy však nebyly pro Hadače jen tématem pro akademickou diskusi, byly jádrem jeho života. Jenom velice vzácně se dal vyprovokovat k negativním soudům o jiných botanících. Ale to už patří do další kapitoly.

Hadač jako člověk

Emil Hadač se narodil do skrovných poměrů: podnájem dvou místností, záchod ve dvoře, dvě kozy, nějaké slepice, koupání v neckách jednou týdně a boty jen pro zvláštní příležitosti. Otce si moc neužil, ten musel nastoupit jako voják na balkánskou frontu, odkud se vrátil s tuberkulózou plic, v té době nevléčitelnou. Zemřel v roce, kdy Emilův starší bratr Jan maturoval. Janovi nezbylo než odejít do zaměstnání – maminka s hubeným důchodem po otci by pětičlennou rodinu neuživila – a Emil pak mohl studovat na reálce v Pardubicích.

Hadačův nezámožný původ (do konce života pohrdal pohodlím) byl jistě jedním z důvodů, proč měl tak vysoce vyvinutý smysl pro sociální spravedlnost a proč byl později tak odolný vůči možným ředitelským výhodám. Mohli bychom zde dokonce vidět paralelu s osobností Alfreda Russela Wallace, který na svůj nuzný původ nikdy nezapomněl a – i když o tom dnes už skoro nikdo neví – sociální spravedlnost a socialismus byly tématem mnoha jeho publikací, zejména v pozdních letech jeho života (Shermer 2002). To byl jistě také důvod, proč Hadač vstoupil do komunistické strany. V té době to ale udělali i někteří významní vědci na Západě, např. slavní evoluční biologové J. B. S. Haldane a J. Maynard Smith; pro ně však bylo zcela bez problémů ze strany v roce 1956 vystoupit.... Jistě, ne všichni to viděli stejně. Emilův bratr Jan, ačkoli vyrůstal ve stejných podmínkách a byl ateistou a botanikem jako Emil, měl politické názory značně odlišné. Proč ale zůstal Hadač v komunistické straně i po roce 1968? Odpověď není jednoduchá. Náležel k druhu v té době již téměř vyhynulému – byl skutečně věřícím komunistou? Věřil opravdu, že podstata je správná a že ta úděsná praxe se ještě stále dá napravit? Anebo mu bylo v té době jasné, že schopným lidem a ekologii u nás může on sám pomoci nejvíce jako straník? Pokud to byl druhý důvod, je zcela pochopitelné, že o něm nemluvil.

Emil Hadač a jeho první žena Alena přeložili v r. 1953 do češtiny Darwinovo stěžejní dílo „O vzniku druhů“. Čin to byl velice záslužný, neboť první překlad Františka Klapálka z r. 1914 byl tehdy již jen vzácně dostupný a čeština zastaralá. Zde však jsme svědky pravděpodobně největšího Hadačova intelektuálního poklesku – jeho a Hořavkova doslovu „Darwin a tvůrčí darwinismus“ (Hadač & Hořavka 1953). Není možno vyhnout se několika výňatkům:

„Byl Mendel skutečně takový génius, který upadl neprávem v zapomenutí? Mnoho odborníků se domnívá, že byl. F. Herčík a L. Novák (Čs. biologie 1: 4, 1952) ukazují však na hrubé chyby v jeho základní práci. Ukazují, že jeho skvělé statistické výsledky jsou doslova správným součtem nesprávných čísel...“ „Je potom divné, že ‘vědec’ těchto kvalit nedovedl přesvědčit ani své nejbližší brněnské kolegy? Mendel za svého života ve vědě neprorazil, udělal však kariéru církevní i světskou: byl zvolen opatem, stal se prelátem a ředitelem Hypoteční banky. Příznačné spojení: reakční pseudovědec, prelát a kapitalista v jedné osobě!“ „Teprve únor 1948 dává reálné možnosti rozvoje pokrokových směrů v naší biologii. A veliká srpnová diskuse, kdy mičurinci v čele s T. D. Lysenkem rozdrtili metafyzické koncepte dědičnosti, znamenala i u nás definitivní přelom ve prospěch materialistické biologie, ve prospěch darwinismu.“

Myšlenková atmosféra, která je tak často formulovaná masivní propagandou, ovlivňuje naše názory ať chceme či nechceme. Zdroje všech informací prostě kontrolovat nemůžeme, a tudíž často věříme tomu, co se nám předkládá a čemu věří naši přátelé. Pro příklady není třeba chodit do minulého století. Na okraj můžeme ještě dodat, že dokonce Ronald Fisher a Sewall Wright, nejvýznamnější architekti syntézy darwinismu a mendelismu, došli k závěru, že Mendel v řadě případů svá data skutečně upravoval. Diskuse k tomuto tématu není stále ještě uzavřena (Edwards 1986, Novitski 2004).

Není ovšem divu, že Hadač a Hořavka jsou dnes uváděni jako hlavní zastánci lysenkismu v tehdejší Československu (Orel 1992). Jistě, neměli jsme u nás případy tak drastické jako Erwin Bauer nebo Nikolaj Ivanovič Vavilov. Jak dalece však Hadačův lysenkismus přispěl přímo či nepřímo k degradaci biologie a zejména genetiky v Československu? V jistém smyslu zde vina nepochybně byla, ale Hadač, aniž si to uvědomoval, byl jenom nástrojem. Zásadní rozhodnutí se udála daleko výše a ani dnes tomu občas není jinak (The Editors 2004). Se svým tehdejší doslovem se Hadač pokusil vyrovnat v doslovu ke knize o Darwinovi v roce 1989 (Hadač 1989a).

Jako studenti geobotaniky jsme si v uvedeném Hadačově doslovu z roku 1953 často četli, smáli se a vybranými citáty obveselovali své kamarády na studentských večírcích. Současně jsme však k Hadačovi pociťovali hlubokou úctu. Byla to asi velice nezvyklá kombinace a možná, že v podobných situacích tkví klíč k lidskému soužití a opravdu civilizované společnosti. Bylo to ale dáno především Hadačovou osobností. Respektovali jsme jej jako člověka, který ač v genetice a moderní evoluční syntéze zcela nevzdělán, byl vynikajícím odborníkem v jiných oblastech, poctivý sám k sobě, nic nepředstíral a nedělal nic pro vnější efekt. Nad výroky jiných našich učitelů jsme se asi tolik nezasmáli, ale úctu v nás mnohdy nevbuzovali, a to právě proto, že na té úctě jim tolik záleželo.

Hadač byl velice tolerantní ke kritice. Když se po r. 1968 spolu s Vladimírem Novákem (Entomologický ústav ČSAV), E. Klozovou (Ústav experimentální botaniky ČSAV) a doktorem Prokopičem (Parazitologický ústav ČSAV) pokusil v několika prohlášeních smířit českou vědeckou veřejnost se sovětskou okupací, mnozí z nás mu dali zcela otevřeně najevo odpor k takovému počínání. Ale on s námi pouze diskutoval. Vraceli jsme se z jeho pracovny a jen kroutili hlavami: on tomu snad skutečně věří... Vysloužil si titul „aktivista ÚV KSČ“ a stal se ředitelem Ústavu krajinné ekologie ČSAV. To vše vzbuzovalo pochopitelnou nedůvěru. Záhy však bylo zřejmé, že Hadač nebyl typický straník té doby. Zachránil tehdy Slavomila Hejného jako ředitele a Jana Jeníka jako zaměstnance Botanic-

kého ústavu ČSAV. Byl zastáncem preventivních přístupů a skutečných řešení problémů životního prostředí a ochrany přírody. Do svého ústavu přijímal politické kacíře, např. filozofa Bohuslava Blažka, který v r. 1968 natočil dva protisovětské filmy – to bylo tehdy skoro horší než znásilnit dvě dvanáctileté holčičky. Spolu pak napsali článek, který vyšel v sovětském časopise *Žurnal obščej biologii* (Blažek et al. 1977). Stranicovou „organizaci“ tvořil on sám, jedna uklízečka a jedna ze dvou sekretářek. Po nástupu byl natolik překvapen svým vysokým platem, že si odmítal psát cestáky, aby tak pro ústav ušetřil. Nakonec jeden zcela typický příklad: Během tzv. prověrek v ústavech ČSAV, kde byli přítomni různí funkcionáři KSČ odjinud, se každý snažil prolézt, jak mohl. Zuzana Rozsypalová-Burešová však při prověrce zcela nekompromisně zastávala názor, že vstup vojsk Varšavské smlouvy nebyl vůbec nutný. A tehdy Hadač řekl: „To je zajímavé, moje žena si to taky myslí...“ Lze si jen těžko představit jak lépe mohl „aktivista ÚV KSČ“ rozředit situaci tehdy jednoznačně zralou na vyhazov; Zuzana v ústavu zůstala. Později se Hadač postavil zásadně proti přesunu ÚKE do Českých Budějovic. V r. 1977 byl zbaven funkce ředitele.

Jako předseda Ekologické sekce Čs. biologické společnosti však dále pokračoval v úsilí o řešení naléhavých problémů životního prostředí a postupně se v této roli stal veřejným oponentem režimu. Pracoval s Bedřichem Moldanem a Josefem Vavrouškem, kteří se později stali prvními polistopadovými ministry životního prostředí. Alarmující „Zpráva o stavu životního prostředí v ČSSR“ a boj proti nesmyslné výstavbě v Krkonošském národním parku jsou asi nejznámější příklady Hadačovy aktivity z 80. let. Zasloužil se zejména o nevybudování silnice přes Úpské rašeliniště, která se zdála nezbytná pro rekonstrukci Obří boudy. Ve druhé polovině 80. let už patřil k autorům nedoporučeným v tehdejší Rudém právu.

Je možno zmínit ještě jednu charakteristickou epizodu z počátku doby „normalizace“. První z autorů této vzpomínky tehdy napsal pro časopis *Preslia* kritickou recenzi na učebnici „Historický vývoj organismů“, editovanou výše zmíněným Vladimírem Novákem. Ačkoli recenzi Vladimíru Novákovi v rukopise nejdříve poskytnul, a ten jen konstatoval, že je to „recenze nevládná“, mohl být takové stati tehdy přisuzován politický podtext. V. Novák také ve své odpovědi napsal: „M. R. zaútočil na základní principy marxismu-lenini“smu. To by tehdy bývalo stačilo... Hadač se však připojil k odpovědi jako spoluautor, aniž do textu cokoli přidal. Naopak, článek zkrátil tak, že nejhorší obvinění byla z konečné verze vypuštěna (Novák & Hadač 1971) a M. R. pak přežil v Benátské 2 dalších pět let. Adolf Morávek, dlouholetý tajemník ČSBS, ač věřící katolík a zarytý antikomunista, měl k Emilu Hadačovi rovněž hluboký respekt. Ten si ho mimo jiné získal, když mu jednou v době „normalizace“ řekl: „To, co se mnou dneska dělají, není proto, že jsem tak výjimečný. Já jsem jen průměrný botanik.“

E. Hadač byl nejen skromný, ale i velmi velkorysý. Začátkem 90. let, když musel vyklidit svou pražskou pracovnu, se obrátil na F. Krahulce s tím, zda by Botanický ústav stál o jeho „arktickou“ knihovnu. V jeho i tak knihami přečpaném malém bytě už na ni nebylo místo a on chtěl, aby zůstala pohromadě. Na otázku, kolik za to bude chtít, po svém velkoryse odpověděl: „Když mi něco dáte, zlobit se nebudu.“ Jak tento přístup kontrastoval s jinými, kteří si nechali zaplatit i to, co pořídili za ústavní prostředky ...

Hadač nebyl průměrný botanik ani průměrný člověk. Plně prožil svůj život, nikdy nepromarnil žádnou příležitost; tím nám všem zůstává vzorem. Neprožít život v ctižádosti závislé na cizím úsudku, ale žít jej plně, bez ohledu na vnější efekt, to byla cesta Emila Hadače. Jako maturant v r. 1933 cestoval, převážně pěšky, přes celý Balkánský poloostrov a jako tělesně silně hendikepovaný sedmdesátník se pustil do květeny a společenstev Bu-

kovských vrchů na severovýchodním Slovensku. V r. 1985 pracoval ještě jednou na Svalbardu, kde pořídil přes 120 fytoecnologických snímků (Hadač 1989b). Četl, ale mnohdy také psal v němčině, angličtině, latině, francouzštině, norštině, švédštině a ruštině. A když jako padesátník měl příležitost pracovat na Kubě, naučil se španělsky. Život je krátký, vědění dlouhé, příležitost prchavá . . . Avšak „život je dlouhý, víš-li, jak jej užít“ (Seneca, *De brevitate vitae* 1,2).

Na tomto ohlednutí bude asi příznačné, že se v mnoha našich vzpomínkách budeme k „panu profesorovi“ opětovně vracet a říkat si, že „o tomhle jsme tam ještě měli napsat“. Mnoho jeho dobrých přátel odešlo dříve než on – Dahl, Hořavka, Löve, Urban, Vondráček... Všichni by jistě napsali rádi příspěvek do tohoto čísla. Můžeme jen doufat, že jeho „Vzpomínky“ (Hadač 2003a) budou brzy publikovány. Hadačův život byl život jedinečné integrity, ale také mnoha rozporů, zklamání, rigidních předsudků (do konce života věřil, že rostlinné druhy migrovaly jako celá společenstva a zoufale hledal v nových publikacích jakékoli náznaky dědičnosti získaných vlastností) ... ale též neustálého poctivého tázání. Jeho nejoblíbenějším básníkem byl Březina, který mu byl nepochybně i zdrojem životního optimismu (i hořící dům je dobrý k tomu, že přivede zbloudilého člověka na cestu). Vzorem spontánního hledání spravedlivé společnosti pro něho byl Ernesto Che Guevara, podle Jean-Paula Sartra „nejúplnější člověk naší současnosti“ (novinový výstřížek s několika fotografiemi živě diskutujícího Che dlouho visel nad Hadačovým pracovním stolem v Benátské). Ačkoli tak rád cestoval, byl pevně spjat se svojí zemí. V mnoha částech Čech sbíral lidové názvy rostlin, měl rád lidové písně a znal je snad všechny. My jsme si většinou nepamatovali víc než první sloku, a tak je často musel dozpívat sám. Jeho zájem o osudy jiných lidí byl spontánní a nepředstíraný. Z výrazu jeho tváře bylo vždy zřejmé, že každou vážnou zprávu o zdravotních či pracovních potížích svých kolegů opravdu prožívá, a když mohl, pomohl. Netrvalo dlouho, než jsme pochopili, že jeho stejně citlivá žena Věra mu byla vždy silnou oporou v osobním životě i profesionální kolegyní.

Byl člověkem spolupráce. Ve svém referátu věnovaném E. Hadačovi na semináři ČBS v roce 1994 napočítal J. Holub 86 spoluautorů Hadačových prací (Holub 1995). Na okázalosti si nepotrpěl a rozhodně nebyl perfekcionista. Jeho herbářové položky nepatří k nejvzornějším. Jeho rukopisy byly postrachem redaktorů i z toho důvodu, že kromě nedůsledností a nepořádku měly zpravidla i obsah, a nebylo možné je zamítnout. Při předběžném určování kritických druhů v terénu se občas zmýlil, většinou však ne. „Jak jste to uhořel?“ ... „No dyk sem přece Hadač!“

Na mladé botaniky si vždycky našel čas a diskutoval s námi o všech aspektech přírody, od rozmnožování sobů v tundře až po mezidruhovou konkurenci stromů v tropech. Dokázal se nadchnout pro každou ekologickou otázku. Na přírodovědecké fakultě v Benátské stačilo vyjít z geobotaniky o jedno patro výš... Odcházeli jsme vždy obohaceni o jeho zájímavé nápady. V terénu byl neobyčejně vytrvalý. O své Pagetově chorobě, která propukla po úrazu v 50. letech, kdy spadl v herbářích ze žebříku, se jenom občas zmínil; jen ale nadával na svoji „hnátu“ (později na obě). Exkurze s ním, ať už to byly Javoří hory, Belanské Tatry, Broumovsko či Bukovské vrchy, náleží k našim nejhezčím zážitkům. A tak si budeme pana profesora vždycky pamatovat. Nejen fakta, která nás naučil; jeho postoj k životu je něco, co zůstává s námi a co se nám snad podaří předat našim žákům. Přes veškerý důraz na praktické aplikace byl Hadač příkladem skutečného vědce, kterého Jules Henri Poincaré (1958) kdysi popsal jako člověka, který „...nestuduje přírodu protože je to užitečné, ale studuje ji proto, že z toho má radost a protože je krásná.“

Literatura

- Blažek B., Gadač E. [= Hadač E.] & Golubičková B. [= Holubičková B.] (1977): Gnoseologické predposylky sbora danych v fitocenologii. – *Žurnal. Obšč. Biol.* 38: 724–734.
- Braun-Blanquet J. (1964): *Pflanzensoziologie*. Ed. 3. – Springer-Verlag, Wien.
- Bruno J. F., Stachowicz J. J. & Bertness M. D. (2003): Inclusion of facilitation into ecological theory. – *Trends Ecol. Evolut.* 18: 119–125.
- Brochmann C., Gabrielsen T. M., Nordal I., Landvik J. Y. & Elven R. (2003): Glacial survival or *tabula rasa*? The history of North Atlantic biota revisited. – *Taxon* 52: 417–450.
- Callaway R. M. (1995): Positive interactions among plants. – *Bot. Rev.* 61: 306–349.
- Choler P., Michalet R. & Callaway R. M. (2001): Facilitation and competition gradients in alpine plant communities. – *Ecology* 82: 3295–3308.
- Dahl E. (1956): Rondane mountain vegetation in South Norway and its relation to the environment. – *Skr. Det Norske Vidsk. Akad. Oslo., ser. math.–natur.*, 3: 1–373.
- Dahl E. & Hadač E. (1941): Strandgesellschaften der Insel Ostoy im Oslofjord. Einige pflanzensoziologische Studie. – *Nytt Mag. Naturvid.* 82: 251–312.
- Dahl E. & Hadač E. (1949): Homogeneity of plant communities. – *Stud. Bot. Čechosl.* 10: 159–176.
- Dodd R. S. & Rafii Z. A. (2002): Evolutionary genetics of mangroves: continental drift to recent climate change. – *Trees* 16: 80–86.
- Edwards A. W. F. (1986): Are Mendel's results really too close? – *Biol. Rev.* 61: 295–312.
- Ellison A. M., Farmsworth E. J. & Merkt R. E. (1999): Origins of mangrove ecosystems and the mangrove biodiversity anomaly. – *Global Biodiv. Biogeogr.* 8: 95–115.
- Hadač E. (1935): *Sisymbrium altissimum* L. ve východních Čechách. – *Věda Přif.* 16: 97–98.
- Hadač E. (1944a): Die Gefäßpflanzen des „Sassengebietes“, West-Spitzbergen. – *Norges Swalbard og Ishavsunderskelsker, Skrifter* 87: 1–71.
- Hadač E. (1944b): Dnešní problémy rostlinné sociologie. – *Sborn. Čes. Akad. Techn.* 18: 694–702.
- Hadač E. (1946a): Svalbard – studené pobřeží. Cesta do země divokých sobů. – *Vilímek*, Praha.
- Hadač E. (1946b): The plant-communities of Sassen Quarter, Westspitsbergen. – *Stud. Bot. Českoslov.* 7: 127–164.
- Hadač E. (1949): The flora of Reykjanes peninsula, SW Iceland. – *The Botany of Iceland 5/1*: 1–57, Oxford Univ. Press, Oxford.
- Hadač E. et al. (1957): V zemi sopek a ledovců. – *Orbis*, Praha.
- Hadač E. (1960): The history of the flora of Spitsbergen and Bear Island and the age of some Arctic plant species. – *Preslia* 32: 225–253.
- Hadač E. (1962): Übersicht der höheren Vegetationseinheiten des Tatragebirges. – *Vegetatio* 11: 46–54.
- Hadač E. (1963): On the history and age of some Arctic plant species. – In: Löve Á. (ed.), *North Atlantic biota and their history*, p. 207–219, Pergamon Press, Oxford.
- Hadač E. (1969): The distribution of *Galium silvaticum* L. and *G. Schultesii* Vest in Czechoslovakia. – *Preslia* 41: 39–60.
- Hadač E. (1971a): The vegetation of springs, lakes and “flags” on Reykjanes peninsula, SW Iceland. – *Folia Geobot. Phytotax.* 6: 29–41.
- Hadač E. (1971b): Snow-land communities of Reykjanes peninsula, SW Iceland. – *Folia Geobot. Phytotax.* 6: 105–126.
- Hadač E. (1976): Species diversity of mangrove and continental drift. – *Folia Geobot. Phytotax.* 11: 213–216.
- Hadač E. et al. (1977): Complex interdisciplinary investigation of landscape. – *Landsc. Plan.* 4: 333–348.
- Hadač E. (1982): Krajina a lidé – úvod do krajinné ekologie. – *Academia*, Praha.
- Hadač E. (1983): A survey of plant communities of springs and mountain brooks in Czechoslovakia. – *Folia Geobot. Phytotax.* 18: 339–381.
- Hadač E. (1985): Notes on evolution of species and ecosystems. – In: Mlíkovský & Novák V. J. A. (eds.), *Evolution and morphogenesis*, p. 795–798, Academia, Praha.
- Hadač E. (1987): *Ekologické katastrofy*. – *Horizont*, Praha.
- Hadač E. (1989a): Darwinismus u nás. – In: Knotová R. & Knot R., *Charles Darwin*, p. 111–114, *Horizont*, Praha. [doslov ke knize]
- Hadač E. (1989b): Notes on plant communities of Spitsbergen. – *Folia Geobot. Phytotax.* 24: 131–169.
- Hadač E. (2001): Převládá ve vztazích mezi rostlinami boj všech proti všem? – *Živa* 49/2: XXX.
- Hadač E. (2003): Konkurence a vzájemná podpora rostlin v přírodě. – *Ochr. Přif.* 58: 86.
- Hadač E. (v tisku): Je lépe se opotřebovat než zrezivět. Vzpomínky na botaniky a ekology. – Ms.
- Hadač E., Březina P., Ježek V., Kubička J., Hadačová V., Vondráček M. et al. (1969): Die Pflanzengesellschaften des Tales Dolina Siedmich pramenov in der Belauer Tatra. – In: *Vegetácia ČSSR B2, SAV*, Bratislava.

- Hadač E., Brožek B. & Pokorná V. (1954): Československé peloidy (léčivá bahna, rašeliny a slatiny). – Státní zdravotnické nakladatelství, Praha.
- Hadač E. & Hořavka F. (1953): Darwin a tvůrčí darwinismus. – In: Darwin Ch., O vzniku druhů přírodním výběrem, p. 315–380, NČSAV, Praha. [doslov ke knize]
- Hadač E., Jirásek J. & Bureš P. (1994): Květena Železných hor. – Železné hory 1, Nasavrky.
- Hadač E., Sofron J. & Vondráček M. (1968): Květena Plzeňska. – Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, Plzeň.
- Hadač E. & Šmarda J. (1960): Rostlinstvo kotliny Siedmich prameňov v Belanských Tatrách. – Osveta, Bratislava.
- Hadač E., Terray J. et al. (1991): Kvetena Bukovských vrchov. – Příroda, Bratislava.
- Holub J. (1995): Projev na schůzi ČBS k jubileu prof. E. Hadače dne 2. 5. 1994. – Zpr. Čes. Bot. Společ. 30: 175–180.
- Klika J. & Hadač E. (1944): Rostlinná společenstva střední Evropy. – Příroda (Brno) 36: 249–259, 281–295.
- Novák V. & Hadač E. (1971): K Rejmánkově recenzi (Preslia 43: 91–92, 1971) knihy: Novák a kol., Historický vývoj organismů (NČSAV, Praha 1969). – Preslia 43: 375–376.
- Novitski E. (2004): On Fisher's criticism of Mendel's results with the garden pea. – Genetics 166: 1133–1136.
- Orel V. (1992): Jaroslav Kříženecký (1896–1964), tragic victim of lysenkoism in Czechoslovakia. – Quart. Rev. Biol. 67: 489–494.
- Poincaré J. H. (1958): The value of science. – Dover, New York.
- Saenger P. (1998): Mangrove vegetation: an evolutionary perspective. – Mar. Freshwater Res. 49: 277–286.
- Safford H. D., Rejmánek M. & Hadač E. (2001): Species pools and the “hump-back” model of plant species diversity: an empirical analysis at a relevant spatial scale. – Oikos 95: 282–290.
- Shermer M. (2002): In Darwin's shadow. – Oxford Univ. Press, Oxford.
- Shimwell D. W. (1972): The description and classification of vegetation. – University of Washington Press, Seattle.
- Stojko S., Gadač E. [= Hadač E.], Simon T. & Michalik S. (1991): Zapovidni ekosistemi Karpat. – Svit, Lviv.
- The Editors (2004): Bush-league lysenkoism. – Sci. Amer. 290/5: 10.

Bibliografie Emila Hadače v letech 1994–2003²

- 1994** *Genistella sagittalis* v Bukovských vrších. – Zpr. Čes. Bot. Společ. 27 (1992): 4–25.
- Some notes on the history of the Institute of Landscape ecology and several suggestions for discussion. – In: Ecology and democracy: The challenge of the 21st Century, Proc. abstracts, p. 78–79, České Budějovice.
 - Agroekosystém; agroekologie; bioindikátory. – In: MAREČEK F. (ed.), Zahradnický slovník naučný 1, p. 49, 50–59, 205–206, Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha.
 - HADAČ E. & TERRAY J.: Několik oprav a doplňků ke květeně Bukovských vrchů. – Zpr. Čes. Bot. Společ. 28 (1993): 22.
- 1995** *Montio-Cardaminetea*. – In: MORAVEC J. et al., Rostlinná společenstva České republiky a jejich ohrožení, Ed. 2, Severočes. Přír., Příl. 1995: 53–55.
- Krajinné systémy České republiky. – Miscellanea Geographica Universitatis Bohemiae Occidentalis 3: 172–179.
 - Příspěvek k lidovým jménům rostlin z Krkonoš a krkonošského podhůří. – Opera Corcont. 32: 159–164.
 - Změny klimatu a životní prostředí. Možné důsledky globální změny podnebí v zemědělství, lesnictví a zdravotnictví a doporučení vhodných opatření. – In: Sborn. předn. Čes. Bioklimatol. Spol., p. 29–33, Praha.
 - HADAČ E., STOJKO S. M., TERRAY J., TASENKIEVICH L. & BURAL M.: Notes on plant communities of the protected complex Stuzhytzia – a part of the trilateral Polish-Slovakian-Ukrainian Biosphere Reservation “The Eastern Carpathians”. – Ukrain. Bot. J. 52: 686–696.
 - VALACHOVIČ M., DIERSSEN K., DIMOPOULOS P., HADAČ E. et al.: The vegetation on screes: a synopsis of higher syntaxa in Europe. – Folia Geobot. Phytotax. 32: 173–192.
- 1997** HADAČ E., TERRAY J., KLESCHT V. & ANDRESOVÁ J.: Some herbaceous plant communities from the Bukovské vrchy hills in NE Slovakia. – Thaiszia J. Bot. 7: 181–220.
- 1998** Remarks on wood communities of the trilateral Polish-Slovak-Ukrainian biosphere reserve “Eastern Carpathians”. – Roczniki Bieszczadzkie 7: 283–293.
- Proměny naší přírody. – Zprav. Ochránců přírody okresu Praha-západ 19: 10–11.

² Bibliografie od počátku publikační činnosti do roku 1993 je uvedena v předcházejících jubilejních člancích: Preslia 46: 269–277, 1974; Preslia 56: 281–284, 1984; Preslia 66: 273–277, 1994.

- FALTYS V. & HADAČ E.: Průvodce arborem v Pardubicích. – Magistrát města Pardubic. [24 pp.]
- 1999** Několik druhotná společenstva rostlin v okolí Věšina v Brdech. – Erica 8: 121–125.
- Několik bylinných společenstev Orlických hor a podhůří. – Práce a Studie, Pardubice, 7: 74–84.
- Lidová jména rostlin ve východních Čechách. – Sborn. Orlické hory a Pardubicko 9: 9–31, Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou.
- HADAČ E. & STOYKO S. M.: Plant communities of Uzhansky national park. – Roczniki Bieszczadzkie 8: 135–148.
- 2000** Lidská populace, války a biosféra. – In: NOVÁK V. et al., Věda proti válkám, p. 83–89, Orego, Praha.
- Poznámky krajinného ekologa k záplavám v Orlických horách. – Panorama 8: 86.
- KUČERA J. & HADAČ E.: Je hořeček tolitový (*Gentiana asclepiadea*) v Orlických horách původní? – Panorama 8: 112–114.
- 2001** Převládá ve vztazích mezi rostlinami boj všech proti všem? – Živa 49/2: XXX..
- HADAČ E. & KUČERA J.: Příspěvek k poznání rašelinných společenstev Orlických hor. – Acta Mus. Reginaehradecensis, ser. A, 28: 113–118.
- SAFFORD H. D., REJMÁNEK M. & HADAČ E.: Species pools and the “hump-back” model of plant species diversity: an empirical analysis at a relevant spatial scale. – Oikos 95: 282–290.
- 2002** Několik poznámek ke knize J. Zemana: Island – ostrov zrozený z ohně. – Severské listy 3: 13.
- HADAČ E. & ANDRESOVÁ J.: Rostlinná společenstva pasek Bukovských vrchů (severovýchodní Slovensko). – Erica 10: 53–74.
- HADAČ E. & CHRTEK J.: A contribution to the *Ranunculaceae* of Iraq. – Čas. Nár. Mus., ser. nat., 171: 125–130.
- 2003** Konkurence a vzájemná podpora rostlin v přírodě. – Ochr. Přír. 58: 86.

* * *

Emil Hadač, Professor Emeritus at Charles University and the former director of the Institute of Landscape Ecology, Czechoslovak Academy of Sciences, died in Prague on 23 April 2003. Hadač was one of the foremost phytosociologists and phytogeographers of his time. He has been best known by the botanical community as an author of many local floras and studies on plant communities in Svalbard (Spitsbergen), Iceland, Iraq, the Czech Republic, and the High Tatra Mountains (Slovakia). Following his famous teachers in Prague – Karel Domin and Vladimír Krajina – Hadač always combined ecological and taxonomic approaches in his research. He introduced the Zürich-Montpellier phytosociological school into the Arctic. His papers from the 1940s with Eilif Dahl on Norwegian vegetation and on homogeneity of plant communities have become classic. The survey of plant communities in Central Europe by Jaromír Klika and Emil Hadač (1944) culminated the period of formal construction of the phytosociological system. Hadač favoured complex (and collective) research. His monograph on environmental conditions and plant communities of the “Dolina Siedmich pramenov” in the High Tatra Mountains (Hadač et al. 1969) will serve as a source of valuable data for many years to come. His numerous papers with A. D. Q. Agnew and J. Chrtek on the flora and vegetation of Iraq are the result of his research in this country in 1959–1961. He also published several excellent phytogeographical studies on European species (*Hepatica nobilis*, *Galium sylvaticum* and *G. schultesii*). In total, he validly described over 90 associations and many higher phytosociological units. Hadač spent most of his professional career at the College of Education in Plzeň and in the Czechoslovak Academy of Sciences Institutes of Botany and Landscape Ecology. He served as a director of the latter one (1971–1977) and later (1982) published a textbook of landscape ecology, one of the first on a world scale. Hadač always believed that not only competition, but also positive interactions among plants are driving forces in the structuring of plant communities. Interestingly, the role of facilitation has been fully recognized by plant ecologists only during the last decade. Positive interactions were at the core of Hadač’s life. He was a man of cooperation: more than 90 co-authors participated on his papers and books. Hadač was a fine mentor. He was always ready to give his colleagues and, especially, young students the benefit of his vast knowledge of vegetation science and biogeography. Hadač profoundly influenced at least two generations of younger botanists in the Czech Republic and Slovakia. He is survived by his wife, Věra, and three children.

Marcel Rejmánek, Pavel Kovář, František Krahulec & Jiří Hadinec